

ELS NOSTRES AUTORS § BIBLIOTECA JOAN F. MIRA

Joan F. Mira

Una biblioteca en el desert

Selecció i introducció: Joan Josep Isern

UNA BIBLIOTECA EN EL DESERT

El poblet de Tamgrut és al sud de Zagora, que vol dir alguns centenars de quilòmetres més avall de Marràqueix, i allà mateix la vall del riu Draa es tanca i deixa una porta estreta, la porta del gran desert, per on arribaven els tuaregs i les caravanes de Timbuctú. «A Timbuctú 52 dies», diu el senyal de trànsit, de trànsit de camell, on es fan la foto els molt escassos turistes d'hivern. Fora del centre de la vall, per on passa el riu i creixen oasis i palmeres, és ja tot una extensió infinita de terra dura i hostil, de pedra i roca. El desert, en realitat, comença en baixar les muntanyes de l'Atles, que era aquell gegant que sostenia el món sobre els muscles, amb qui lluità Hèrcules, en el viatge a les terres de ponent, per furta-li les pomes d'or. El mateix gegant còsmic, no cal dir-ho, que va donar nom a la mar Atlàntica. Aquest, per tant, és un dels llocs on s'acabava el món, a l'entrada de la infinita mar d'arena, entre les muntanyes nevades i l'oceà. I ací justament és on el senyor Ben Nassir, o Bennasser, va reunir una increïble biblioteca.

Cal deixar el cotxe a la vora de la carretera, pujar per un carreró entre murs de tapial, fang amb palla cremat pel sol, que es desintegra lentament, i arribar

a una porta una mica més gran que les portes dels corrals i les cases. Allà esperen un parell de xicots, estudiants de teologia islàmica, estudis alcorànics o cosa semblant, que eventualment expliquen el lloc i la biblioteca. Hi ha un pati amb un hortet més que jardí, amb plantes de cotó, alguna palmera, i bancalets pobres acabats de regar. I al fons, en una sala gran i bastant trista, hi ha els prestatges amb els milers de llibres. Ara n'hi ha uns cinc mil, però sembla que n'hi havia més, que se'ls han endut a Marràqueix i a Fes. En unes vitrines exposen els exemplars més il·lustres, oberts, per apreciar-ne la bellesa i la cal·ligrafia. Hi ha còpies de l'Alcorà, explica l'estudiant, algunes de molt antigues, del segle XII, escrites sobre pell de gasela, hi ha llibres de poemes, i tractats de les matèries més diverses, medicina, dret, astronomia, matemàtiques, història, totes les ciències d'un món clàssic que ací va trobar un dels racons de repòs més extrems i tardans. Als prestatges, els milers de volums tenen un lloc uniforme, i contenen una part considerable del coneixement humà que es podia reunir fa dos o tres segles entre el desert de vora l'Atlàntic i les ciutats de Pèrsia i de l'Àsia central.

El senyor Ben Nassir, segons m'expliquen, devia ser un home de recursos, no sé si comerciant o propietari, que en el viatge reglamentari a la Meca es va dedicar a comprar llibres al Caire i a Damasc, li va entrar la febre bibliòfila; i va anar repetint viatges, carregant camells

amb paquets de llibres, i encomanant més compres cada any a mercaders i pelegrins. Fins que va reunir la més gran biblioteca privada de què es té notícia en aquestes parts del món i de la història. Això era a la primeria del segle XVIII de la nostra era, els llibres eren tots manuscrits, i dubte molt que a l'Europa d'aquells anys algú arribara a reunir una biblioteca equivalent a aquesta de Tamgrut a les portes del desert. No sé quants volums va reunir el senyor Maïans a Oliva uns anys més tard, ni quants en comprà Voltaire, o Diderot, o qualsevol dels nostres il·lustrats, que d'altra banda van viure un temps d'esplendor de la impremta i tenien accés a un comerç editorial ben abundant. El senyor Ben Nassir ho tenia més difícil: comprava manuscrits en ciutats remotíssimes, arribaven després de mesos de viatge, i formava una biblioteca impressionant en un poblet de cases de fang, entre els hortets de l'oasi, les palmeres, i un gran obrador de terrissa que hi ha al costat mateix i que encara funciona, amb forns de llenya i palla, exactament igual que fa tres segles.

El senyor Ben Nassir, entre el desert de pedra i les primeres dunes d'arena, deu ser un dels exemples extrems que ha donat la passió humana per la paraula escrita. Anotava comentaris, amb una lletra menuda i elegant, al marge de molts dels llibres que comprava, n'encomanava més i més als mercaders i supose que els esperava amb ànsia. Els guardava en armaris, els fullejava, els llegia a la fresca de l'hort, i no sé quin

sentit li devia trobar a tot plegat, o per què ho feia. Però la passió pels llibres ha estat sempre un misteri inescrutable, una passió fosca, com la de Fuster acumulant-ne a Sueca desenes de milers. La diferència és que el senyor Ben Nassir és ara com un sant popular, té una confraria religiosa amb el seu nom, i al costat de la biblioteca té una tomba o capella, un morabit, on els fidels fan cada any festa i romeria. Perquè hi ha deserts de moltes classes, i els de roca i arena no són sempre els pitjors.

Març de 1997

CAP D'ANY A HOUSTON, TEXAS

Tal dia com avui –avui que escric açò, primer de gener– deu fer tres anys, veníem, amb un amic i un cotxe de dimensions continentals, fent la ruta del Pacífic a l'Atlàntic, de Califòrnia a Florida, o de Los Angeles a Jacksonville, per a ser més exactes. Cotxe i carretera per davant i deu dies *on the road*, potser com en algun film clàssic o en algun llibre, Kerouac i gent d'una altra dècada, passats de moda, com nosaltres, com sempre. Seguint també la ratlla de la frontera i entrant a Mèxic per les ciutats parelles, San Diego i Tijuana, El Paso i Ciudad Juárez, Del Ríó i Acuña, Eagle i Piedras Negras. Tot el viatge, com ha de ser, a base de motels barats, molta fruita, llet, dònuts i hamburgueses. Però allà en un hotel de trenta dòlars també hi ha dos llits de matrimoni *king size*, una pizza mitjana té el diàmetre d'una paella de dotze racions, i un dònut és un *doughnut* com cal, que te l'has de menjar amb les dues mans. De Califòrnia a Texas, tot té unes dimensions aproximadament triples de les normals a la resta del món civilitzat. Inclosa la celebració de la nit de cap d'any a la ciutat de San Antonio, una bullanga infernal, una manera de beure i fer el bèstia, de pixar als cinquanta urinaris múltiples portàtils, de rebre colps

que repartien parelles de policies grossos com parells de bous, tot escoltant *heavy rock* d'una banda de texans-mexicans vestits de bisbe amb mitra i capa magna, el discurs de l'alcalde Henry Cisneros i castells de focs sense parar, una cosa com no poden imaginar-se ni als Champs Elysées ni a la Puerta del Sol, que estan convençuts que són el súmmum de les nits de cap d'any. El meu amic i jo malgrat tot vam dormir, poc, no lluny de la missió d'El Álamo, on l'any 1836, com és sabut, 188 texans de la República de Texas, comandats naturalment per John Wayne, van resistir heroicament el setge d'una divisió sencera de mexicans. Els urinaris de la festa estaven situats al llarg dels murs de la missió, i el personal vomitava al voltant del monument a John Wayne, que en la història era un tal William Barrett Travis, si no em falla la memòria.

I l'endemà, després de poques hores d'autopista cap a l'est, el meu amic i jo vam arribar a Houston. Devien ser les dotze del migdia i jo no havia vist una ciutat com la ciutat de Houston el dia de cap d'any. He vist moltes ciutats i de moltes maneres, de nit i de dia, amb gent i sense gent, i he passejat també per pobles morts i abandonats, on només queda un gos que fuig quan entres a l'església en ruïnes. Però els carrers de les ciutats només són buits de nit, amb els llums encesos, i encara, quan hi passes amb cotxe o caminant, veus algun camió de la neteja, algun taxi nocturn, algun noctàmbul solitari, algun signe de vida. I a més, és nor-

mal que de nit els carrers siguin buits, i és normal que els pobles morts siguin un munt de runes, de portes esbucades, herba i un gos. Però no és normal que en una gran ciutat americana, a les dotze i a la una del migdia, no trobes absolutament cap ànima viva pels carrers, les avingudes i les places. Ni un cotxe en moviment (i pràcticament cap cotxe aparcat, perquè tot el centre de Houston és només bancs, botigues i oficines, i no hi viu ningú que aparque el cotxe a la porta de casa), ni un autobús, ni un taxi, ni un guàrdia, ni res. Insistisc: quan dic que no hi havia cap persona, animal o cosa en moviment, vull dir exactament això. Exactament com una ciutat nova de trinca acabada d'abandonar per tots els seus habitants, bèsties i vehicles, absolutament tots. Vam voltar prop d'una hora, amb els semàfors en groc intermitent, per places i avingudes, al sol i al fred d'hivern sense un pèl d'aire, entre immensos edificis de vidre, de ciment o de marbre com panteons d'un cementeri descomunal.

Vam deixar el cotxe a la porta d'un hotel gratacel obert i buit, i vam estar passejant una altra hora pels carrers. Caminar encara era pitjor: una sensació de soledat total a la intempèrie, el desert al cor d'una gran ciutat. Com si allà pogueres morir-te de set o de fam, sabent que ja podies cridar tant com volgueres perquè no havia d'acudir ningú, que la veu s'havia de perdre pels carrers sense ningú que la sentira, perquè no hi havia ningú. Uns minuts d'aquesta buidor i aquest si-

lenci poden resultar una curiositat, un efecte inesperat. Dues hores, una rodant en cotxe i una altra caminant, provoquen una angoixa molt difícil d'explicar. Hauria d'haver-hi alguna cosa comparable, però no n'hi ha. Amb què es poden comparar quilòmetres de ciment, asfalt i vidre, en horitzontal i en vertical fins a perdre's de vista, i ni un sol moviment humà o mecànic, no trobar-hi ningú, ningú, ningú? Amb la soledat còsmica entre edificis de façanes geomètriques i altíssimes? Si el final de la història existeix, serà això: la desaparició de la raça humana mentre la seua creació definitiva, la ciutat moderna, continua intacta amb els semàfors en groc intermitent. No semblava que s'havia acabat l'any, semblava que s'havia acabat el món. Ni que aquell dia fóra el primer d'un any nou, sinó el primer dia de l'eternitat.

Ja sé que era només una al·lucinació transitòriament feta realitat, i que l'endemà el centre de Houston, Texas, devia ser un formiguer d'activitat i moviment. Però l'endemà, dia dos, ja havíem trobat refugi al barri vell de Nova Orleans, bevíem bourbon i escoltàvem el millor jazz del món, és a dir que també nosaltres havíem tornat a la vida.

Gener de 1990

VATICÀ

Aquests dies passats, assistint (al vell Paranimf de la Universitat de València) a la presentació del projecte de Diplomataris dels Borja, vaig recordar el meu mig any de visites quotidianes a l'Estat Vaticà. Era la tardor i l'hivern dels anys 92-93, i jo baixava cada matí per darrere del Gianicolo, contemplant des de dalt tot el petit estat sencer, des del Belvedere fins a la cúpula gloriosa de Sant Pere. Després travessava la plaça de part a part de la columnata, i al centre, al costat de l'obelisc, molts matins hi havia un bon home agenollat, un dels singulars bojos de Roma, que invocava a grans crits Jesucrist amb els braços en creu. Jo entrava per la porta de darrere, i els primers dies els guàrdies suïssos em demanaven el carnet de la Biblioteca Apostòlica, però després ja em coneixien i simplement saludaven posant la mà a la boina militar. L'Estat del Vaticà és la més curiosa miniatura d'estat de la història, però és un estat de debò, amb fronteres i amb forces armades –les armes són decoratives, no letals, i per tant és l'únic exèrcit respectable del món–, amb segells de correus i amb una banca central que no emet moneda, però en pocs mesos ni França no tindrà moneda pròpia, i serà encara un estat poderós, ja veuen com canvia el

món. El Vaticà té un cap d'estat sobirà, un monarca absolut electiu, que tampoc no té equivalent entre les institucions que coneix la ciència política, i per tant no necessita parlament, ni partits ni eleccions, i s'estalvia així conflictes i despesa d'energies.

En fi, el cas és que jo entrava cada matí per la porta del darrere, i travessava patis on passejaven cardenals conversant amb el coll una mica tort i fregant-se lentament les mans, diguem que a l'estil d'Andreotti, no sé si vostés tenen present la imatge clàssica. Són homes que tenen poder, homes que manen sobre un poble extensíssim d'un milió i mig de capellans, monges i frares i més de mil milions de súbdits teòrics o reals. El seu monarca, quan visita els països del món, besa la terra dels aeroports i és rebut amb honors més que d'estat, la gent omple els carrers al seu pas, criden bojament *totus tuus*, rebenten estadis multitudinaris, i dansen i canten a cor com no farien ni per l'emperador de la Xina. Jo admirava cada dia els sòlids edificis de la multinacional romana, que no és una multinacional amb seus centrals de vidre, plàstic i alumini, sinó de pedra sòlida i picada. No és una societat anònima, és personal i eterna. Portes de bona fusta per on entraven i eixien monges d'hàbit discret, capellans pulcrament uniformats de gris o de negre, funcionaris i empleats que no faran mai una vaga ni tindran cap carnet sindical. Hi ha una petita estació i uns centenars de metres de ferrocarril, hi ha la seu i la impremta del diari, hi

ha la ràdio oficial de l'Església, la bandera, l'escut que canvia amb cada papa monarca, l'economat, la farmàcia amb medicaments més barats; hi ha els jardins, la increïble biblioteca, els museus, els palaus apostòlics, i una mica de tot el que ha d'haver-hi, com ara un bon servei d'intel·ligència, un ministre d'Afers Exteriors amb títol de secretari d'Estat, i la millor xarxa diplomàtica del planeta. No sé si en la història del món hi ha hagut mai un estat com aquest, un estat església amb les dues dimensions indissociablement unides, un estat sense ciutadans naturals, un ordre polític rigorosament i estrictament clerical, una cosa divina i masculina, que tanmateix no és el mont Athos ni és el Tibet quan hi regnava el gran lama. És l'únic país de tots els de l'ONU on no naixen criatures, i on el cap de l'Estat és elegit personalment per l'Esperit Sant.

I és l'estat, cosa més admirable encara, on una manera secular de fer les coses, de gestos, pensaments, frases, paraules, s'ha mantingut intacta i ha integrat al seu si tothom que hi arriba de qualsevol part del món. Els cardenals i els monsenyors residents ja no són quasi tots italians, com abans, són africans, sud-americans o nord-americans, indis de l'Índia, alemanys, irlandesos, francesos, tant se val: pensen vaticanament, dobleguen el coll, i parlen fregant-se suaument les mans. No hi ha hagut mai al món res més indestructible.

El Temps, 13 de novembre de 2000